

SECȚIUNEA III. SERVICII DE SPRIJIN PENTRU COPIII CU CES

CZU 37.018.1:376

IMPACTUL CULTURII PEDAGOGICE A PĂRINȚILOR ASUPRA EDUCAȚIEI COPILOR CU CERINȚE EDUCAȚIONALE SPECIALE

**Tatiana GÎNJU, lectoră universitară, doctor,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Republica Moldova**

Abstract: *Education within the family exerts a strong educational influence on the individual for a lifetime and plays a primary role in the formation and development of his or her personality. The quality of education is dependent on the level of pedagogical culture of the parents, their awareness, and their intellectual potential. For parents to exercise educational action on children with special educational needs at the highest level, it is necessary to increase their level of pedagogical culture and to involve them as actively as possible in various activities carried out in school.*

Keywords: *pedagogical culture of parents, special educational needs, educational partnership.*

Famiiliile copiilor cu cerințe educaționale speciale se confruntă astăzi cu diverse bariere privind creșterea și educația lor. Lipsa cunoștințelor în domeniu, insuficientă încredere în sine, necunoașterea particularităților individuale ale copilului și a modalităților de lucru cu el, riscă uneori să devină incoerenți și incorecți privind acțiunile educaționale.

Reușita unei educații de calitate, inclusiv a copiilor cu CES, depinde de competența părinților, de nivelul de cultură pedagogică și de colaborarea acestora cu instituția de învățământ. Cadrul didactic le poate completa cunoștințele și optimiza competențele cu privire la creșterea și educația copiilor cu cerințe educaționale speciale, ceea ce se poate obține prin valorificarea parteneriatului educațional.

Familia în care crește un copil cu CES constituie pentru aceasta o încercare mare căreia trebuie să-i facă față. În calitate de părinte, acesta ar trebui să dețină un set de cunoștințe și abilități care ulterior să-l ajute în exercitarea funcțiilor parentale. Acest lucru poate fi posibil prin intermediul implicării de către acesta în cadrul parteneriatului educațional dezvoltat la nivelul instituției de învățământ.

Parteneriatul instituției de educație timpurie cu familia nu este o opțiune, ci o obligație a cadrului didactic. În Republica Moldova, colaborarea dintre familie și instituție este prevăzută prin lege și este reflectată în documente reglatorii.

Conform definiției date DEX *cultură* reprezintă totalitatea valorilor materiale și spirituale create de omenire și a instituțiilor necesare pentru comunicarea acestor valori. Faptul de a poseda cunoștințe variate în diverse domenii; totalitatea acestor cunoștințe; nivel (ridicat) de dezvoltare intelectuală la care ajunge cineva. *Om de cultură* = persoană cu un nivel intelectual ridicat, care posedă cunoștințe universale temeinice [5].

În viziunea lui Cristea S., *cultura pedagogică* definește ansamblul valorilor pedagogice fundamentale angajate la nivelul funcțiilor, finalităților, conținuturilor educației și al normativității educației, care asigură ordonarea proiectării și realizării

educației/instruirii prin construcția și validarea epistemologică și socială a unor axiome, legi și principii [3, p. 115].

Unele aspecte ale culturii familiei și a educației copiilor, sunt abordate în lucrările cercetătorilor: Stănciulescu E., Sacaliuc N., Cojocaru V., Cuznețov L.

Cercetătoarea Cuznețov L. definește *conceptul de cultura / ethos pedagogic familial*, menționând că acesta reprezintă totalitatea valorilor materiale și spirituale pe care le posedă și le promovează familia ca instituție socială [4, p. 99].

Cultura pedagogică a familiei reprezintă ansamblul valorilor spirituale și materiale, modalitățile de transmitere a lor, competențele parentale prin care se realizează culturalizarea și educația tinerei generații [6].

În opinia Sacaliuc N., termenul *cultura pedagogică a părinților* în prezent capătă o răspândire largă. La componentele de bază ale culturii pedagogice a părinților investigatorii adaugă următoarele: pregătirea pedagogică, activitatea pedagogică, capacitatea pedagogică, măiestria pedagogică, tactul pedagogic, la fel și unele calități ale părinților, ce caracterizează atitudinea lor față de copii. Aici, mai întâi de toate, se evidențiază îmbinarea dragostei conștiente a părinților față de copii cu înaintarea cerințelor înalte față de ei [11].

Pentru a contribui la dezvoltarea *culturii pedagogice a părinților* prin intermediul diverselor forme de colaborare cu familia este necesar să cunoaștem despre faptul că în societate există mai multe tipuri de părinți care își exercită diferit influențele educaționale asupra copiilor cu CES. De exemplu [9, pp. 15-18]:

Tabelul 1. Tipuri de părinți care își exercită diferit influențele educaționale asupra copiilor cu CES

<i>Tipuri</i>	<i>Trăsături caracteristice</i>
Părinții echilibrați	<p>Ajung rapid în stadiul de acceptare. După ce cunosc situația reală a copilului, ei își organizează viața în așa fel încât să acorde atenție copilului cu nevoi speciale. Ei vor găsi resursele necesare pentru a acționa singuri sau cu ajutorul celorlalți membri ai familiei pentru a-l ajuta pe copilul cu cerințe educative speciale. Părinții echilibrați sunt calmi, deschiși și își manifestă frecvent dragostea. Caldura implică deschidere către cei din jur, plăcere, atenție, tandrețe, atașament. Acești părinți zâmbesc des, își încurajează copiii fără a folosi critici permanente, pedepse, amenințări. Copiii acestor părinți vor fi atenți, prietenoși, cooperanți și stabili emoțional.</p> <p>Acești părinți știu: „ce este necesar”, „când și cum trebuie oferit”, ce, cum și cât de mult” se poate cere copilului cu nevoi speciale.</p> <p>Un rol important îl joacă, acești părinți, în <i>medierea relației dintre copil și mediul exterior</i>. Ei mențin un climat de toleranță și de egalitate în sânul familiei și în societate. Un copil cu CES, chiar dacă este susținut, are probleme legate de comportamentul natural în fața unei persoane străine. În acest caz, părinții joacă un rol de mediator între două persoane. Această intervenție va permite depășirea jenei și tensiunilor ce pot apărea în cadrul relațiilor interpersonale. Rolul de mediator este ușor de îndeplinit de către părinții echilibrați, care abordează totul cu calm. În cadrul unei familii echilibrate copilul cu CES are drepturi și obligații egale. Ei trebuie să aibă relații de reciprocitate și de egalitate cu frații și cu surorile sale, să se simtă ca toată lumea.</p> <p>Dacă se simte egal în familie, el va ajunge să se simtă egal și în societate. Practic, familia joacă rolul unui laborator în care copilului cu CES i se oferă oportunitatea de a-și găsi locul și de a se obișnui cu situația în care se află.</p>

	<p>Copilul cu CES trebuie să se regăsească pe același plan afectiv cu frații și surorile sale. El nu trebuie să monopolizeze dragostea părinților, chiar dacă are nevoie de o atenție și de o îngrijire suplimentară. În familiile echilibrate, acest copil este egal cu frații și surorile sale, dar în același timp este îngrijit corespunzător. În acest context copilul se dezvoltă în armonie cu cei din anturajul său, care-i acceptă dificultățile. Familia impune copilului unele restricții, încurajează activitățile gospodărești și mai ales pe cele de autoîngrijire, stimulează abilitățile fizice și sociale ale copilului. O persoană cu CES are nevoie de a fi recunoscută pentru ceea ce este și așa cum este. Atmosfera familială va fi caldă doar atunci când fiecare membru își ocupă locul care îi aparține.</p>
<p>Părinții indiferenți</p>	<p>Acești părinți reacționează printr-o hipoprotecție, prin nepăsări, lipsă de interes. Lipsa de afecțiune, suprasolicitarea copilului, respingerea conduc la o astfel de situație. Copiii resimt lipsa de afecțiune deoarece părinții demonstrează copiilor o lipsă de interes, de afecțiune, de îngrijire. Frecvent, acești părinți, sunt reci, ostili, își ceartă copilul pentru nimicuri, îl pedepsec sau îl ignoră. În aceste familii au loc certuri frecvente, iar copilul este antrenat în disputele dintre părinți. Părinții lipsiți de afecțiune sunt cei care nu pot accepta sacrificarea vieții profesionale.</p> <p>Pentru copilul cu CES situația este foarte dificilă. El se confruntă cu numeroase probleme pe care nu le poate depăși sau compensa. Dacă copilul nu este ajutat să le depășească, se ajunge la situația de eșec. Sentimentul de inferioritate care apare datorită eșecurilor ajunge să fie trăit intens, devenind traumatizant. Frecvent, în această situație, copilul renunță ușor la eforturi, deoarece nu are o satisfacție mobilizatoare și ajunge la soluții ușoare sau la abandon școlar. Suprasolicitarea copilului apare atunci când părinții nu țin seama de posibilitățile reale ale acestuia. Părinții unui copil cu CES au o reacție de negare a problemelor. Ei consideră copilul „ca toata lumea” și-i cer rezultate asemănătoare celor ale fraților și surorilor sănătoase. În acest caz, apare o suprasolicitare, care se soldează cu eșecuri demoralizatoare. În situația eșecului părinții reacționează prin reproșuri și chiar pedepse repetate, care duc la apariția sentimentului de neputință, incapacitate și inutilitatea efortului.</p> <p>Respingerea este o altă modalitate de hipoprotecție. Copilul cu CES este mereu comparat cu frații și surorile sănătoase și chiar ridiculizat. Părinții se detașează emoțional față de acești copii, dar le asigură o îngrijire corespunzătoare. Atitudinea de respingere se manifestă mai mult sau mai puțin deschis, sub forma negării oricărei calități sau valori a copilului, care este permanent ignorat și minimalizat. Aceste situații apar atunci când copilul nu a fost dorit. Părinții consideră că nu au nici un fel de obligații față de copilul lor. Chiar și în fața legii ei își declină responsabilitatea.</p>
<p>Părinți exagerați</p>	<p>Caracteristica părinților exagerați este supraprotecția, o sursă de dependență. Acest comportament împiedică copilul să-și dezvolte propriul control, independența, inițiativa și respectul de sine. Însă, supraprotecția este un element negativ, generând negații atât din partea părinților, cât și din partea copiilor. Părinții care se simt vinovați devin exagerat de atenți, transformând copilul într-un individ dependent și solicitant pentru familie. Această permanentă solicitare va genera reacții de nemulțumire și ostilitate din partea părinților, reacții care-l vor face pe copil să devină nesigur. Pentru copiii cu CES această situație este foarte dificilă, întrucât ei nu beneficiază de un regim care implică stimularea și antrenarea în activitățile casnice. Acești părinți vor reuși „marea performanță” de a crește un copil singuratic, lipsit de posibilitatea de a-și manifesta propria personalitate. Copilul se va confrunta cu greutățile vieții, dar nu va fi capabil să le facă față, deoarece nu a căpătat instrumentele cu</p>

	ajutorul cărora să acționeze și să se apere. În climatele boeme, părinții sunt caracterologic niște nervoși. Sensibilitatea lor avidă, îi face să fugă de cotidian, de obligațiile cotidiene. Consecința anarhiei lor este foarte adesea o anume formă de delăsare a copiilor, nu o delăsare afectivă, fără îndoială, ci o lipsă de prezență care provoacă o delăsare morală. Copiii cresc în grija altor persoane sau lăsați în voia lor, acestora le lipsesc puncte de reper în viață și o bază suficientă care să le poată garanta un sentiment de securitate, riscă mai târziu să fie ei însuși de o inconștiență gravă, dacă nu cumva o sublimare de ordin artistic, care nu le asigură o poziție solidă.
Părinții infantili	Refuză să se autodefinească în calitate de părinți și se retrag în fața oricărei luări de răspundere. Își resping copilul pentru că sunt prea absorbiți de propriile lor probleme de afirmare personală. Această depărtare, această distanță se anulează uneori brusc, ei adoptă atunci o poziție prea apropiată de cea a copilului printr-o identificare exagerată. De fapt, copilul nu-și are locul în familie. Copilul unor copii riscă mai târziu să fie permanent exclus de la căutarea propriului eu. Există și alte tipuri de familii infantile, în care, de exemplu, se remarcă prezența unei mame-copil, incapabilă să se ocupe cum trebuie de căminul ei. În aceste cazuri, majoritatea copiilor devin mici adulți, prematur îmbătrâniți, foarte adesea incapabili să se consacre sarcinilor potrivite vârstei lor.
Părinți indulgenți	Acordă copilului tot ce-și dorește. Rezultatul fiind adesea catastrofal: copilul nu va putea, mai târziu, să sufere nici o frustrare, cultivând totuși un sentiment de vinovăție, ceea ce are adesea drept consecință un faliment din punct de vedere economico-social. Preșcolarul reacționează astfel la orice frustrare, exprimându-și protestul prin crize de descărcare motorie, care sunt violente și spectaculare. Copilul urlă, se lovește cu capul de pereți, manifestându-și agresivitatea față de persoane sau obiecte. El scontează pe efectul teatral al acestor crize, asupra anturajului iar rezultatele nu întârzie să apară, uneori depășindu-i așteptările. Copilul nu a fost învățat să respecte interdicția, el nu-și utilizează crizele de mânie pentru a-și menține proprietatea asupra unor jucării sau obiecte pe care le consideră importante ci pentru a obține ceva.

Conform investigațiilor realizate este în favoarea copilului cu CES colaborarea familiei cu instituția de învățământ pentru că astfel se formează o triadă, obținem rezultate frumoase în ceea ce privește educația corectă a copilului cu CES și sporirea nivelului de cultură pedagogică a părinților.

Parteneriatul vizează o relație formală între două sau mai multe părți/persoane/instituții (deveniți în continuare parteneri), care se angajează moral, juridic, economic la realizarea unor interese comune spre reale beneficii pentru toți. Parteneriatul educațional presupune [7, p. 101]:

- colaborarea agenților educației sub diverse forme și modalități, orientate spre formarea personalității copilului;
- comunicarea optimă dintre agenții sociali care participă la educație;
- cooperarea de calitate în domeniul interrelațiilor și unirea eforturilor pentru realizarea acțiunilor educative comune;
- interacțiunea optimă, sistematică și feedbackul obținut și acceptat de toți partenerii.

În opinia lui Radu I., colaborarea eficientă dintre cadrele didactice și părinți trebuie să se bazează pe câteva principii [10]:

- *respectul (reciproc)* – poate fi modelat adesea de către cadrele didactice. Este important să se plece de la premisa că părinții sunt cei mai importanți „profesori” din

viața copilului; respectul și tactul oferit de cadrul didactic față de complexitatea unor probleme poate induce respectul reciproc;

- *atitudinea imparțială*, care solicită gândirea pozitivă și deschisă despre familii, evitarea judecăților evaluative și dezaprobatore;
- *empatia față de părinte* poate fi ușor sesizată de acesta prin deschiderea la dialog și comunicare sinceră, sensibilă.

După cum arată studiile, familiile copiilor cu dizabilități, participă mai puțin în activitățile instituției comparativ cu majoritatea părinților.

Barierile pe care le resimt părinții în a fi prezenți în viața instituției de învățământ și în a participa la activități de parteneriat se divizează în câteva categorii [12, p. 197]:

Tabelul 2. Bariere pe care le resimt părinții în a fi prezenți în viața instituției de învățământ și în a participa la activități de parteneriat

<i>Bariere psihologice</i>	Lipsa încrederii, cauzată de vulnerabilitatea copilului cu CES, care nu se descurcă la fel de bine ca alți copii, de lipsa cunoștințelor în domenii specifice. De multe ori părinții nu se simt capabili de a-și ajuta copilul în activitatea de învățare, de a construi o relație optimă cu propriul copil; subiectul dizabilității copilului adesea este perceput ca unul sensibil de către părinți, din care cauză ei nu doresc să-l împărtășească cu alte persoane.
<i>Atitudinea personalului</i>	În unele cazuri, cadrele didactice nu valorizează suficient implicarea părinților, nici opiniile acestora; emit judecăți negative privind implicarea lor. Personalul instituției poate interpreta slaba implicare a părinților copiilor cu CES ca lipsă de interes; există și multiple situații când cadrele didactice subapreciază eforturile de implicare ale părinților.
<i>Climatul instituțional</i>	Percepția diferențelor educaționale și de expertiză între cadre didactice și părinți conduce la relații inegale dintre ei; de multe ori cadrele didactice folosesc, în mod conștient sau inconștient, un limbaj și termeni inadecvați, în special cu referire la dizabilități, pe care părinții nu-i înțeleg sau nu-i acceptă.
<i>Bariere materiale</i>	Resurse financiare limitate, dificultăți legate de transport, de lipsa unor persoane în grija cărora ar putea lăsa copilul/copiii pe perioada activităților, grija de a crește mai mulți copii etc.
<i>Bariere care vizează cultura organizațională a instituției</i>	<i>Atitudinea personalului:</i> uneori cadrele didactice nu valorizează opiniile, implicarea părinților, emit judecăți negative în adresa lor; personalul instituției poate interpreta slaba implicare a părinților copiilor cu CES ca lipsă de interes, deși cercetările arată că ei își doresc mult succesul copiilor săi; există și multiple situații când cadrele didactice subapreciază eforturile de implicare ale părinților. <i>Climatul instituțional:</i> percepția diferențelor educaționale și de expertiză între cadre didactice și părinți conduce la relații inegale dintre ei; de multe ori cadrele didactice folosesc un limbaj și termeni pe care părinții nu-i înțeleg sau nu-i acceptă (mai ales, cei ce vizează domeniul dizabilității).

Astfel, administrația instituției de învățământ și personalul didactic pot *sprijini/incuraja participarea părinților*, care ulterior va contribui la creșterea nivelului de cultură pedagogică prin [8]:

- comunicând deschis și cu regularitate cu părinții și copilul;
- utilizând în comunicare un limbaj simplu adecvat;
- dând posibilitate părinților/reprezentantului legal să indice cum și în ce măsură aceștia ar putea să se implice sau să consulte în procesul de elaborare a PEI;

- informând părinții/reprezentanții legali, prin telefon și mesaje scrise, despre întrunirile echipei PEI;
- informând părinții/reprezentanții legali despre subiectele ce vor fi discutate la întrunirea echipei PEI și despre persoanele care vor fi prezente la întrunire;
- asigurându-se că părinții/ reprezentanții legali pot face comentarii utile în procesul de elaborare a PEI;
- împărtășind cu părinții/reprezentanții legali strategiile stabilite și consultând punctul de vedere al acestora;
- verificând dacă părinții/reprezentanții legali sunt în tema preocupărilor sau dacă unele lucruri nu le sunt clare (adresându-le întrebări la necesitate); prezentând, la necesitate, comentarii/ clarificări părinților/reprezentanților legali despre PEI;
- antrenând părinții / reprezentanții legali în activități de formare și dezvoltare a competențelor (participarea și implicarea părinților în cadrul ședințelor cu părinții, discuții individuale cu cadrele didactice, elaborarea și implementarea PEI etc.).

În acest context vom propune unele recomandări, în primul rând privind realizarea unui parteneriat educațional eficient prin *programe educaționale în sprijinul părinților*, care au menirea să faciliteze colaborarea dintre familie și instituția de învățământ:

- centre / cluburi ale părinților;
- implicarea membrilor familiei/comunității în calitate de asistenți ai cadrelor didactice;
- programe de voluntariat;
- vizite acasă;
- programe de educație parentală.

Oricare nu ar fi tipul programului, *acțiunii de implicare și sprijinire a părinților* pentru care va opta instituția, acestea trebuie să fie precedate de analiza necesităților celor pentru care sunt proiectate.

Analiza respectivă se poate realiza în baza [12, p. 198]:

- discuțiilor individuale cu părinții;
- aplicării unor chestionare de opinie sau de evaluare a necesităților;
- examinării cazului în cadrul unei consilieri psihologice etc.

Fiecare dintre exercițiile de acest gen se va solda cu o listă de nevoi, cu referire la ce trebuie schimbat/dezvoltat și o listă de acțiuni, cu referire la cum trebuie de schimbat/dezvoltat. În baza celor stabilite, se vor planifica acțiuni și activități/programe în susținerea și dezvoltarea relației de parteneriat cu familia.

Ținând cont de faptul că astăzi se încurajează din partea cadrelor didactice motivarea implicării părinților în diverse programe educaționale, menite să sporească calitatea educației, considerăm necesar valorificarea acestor programe în scopul formării culturii pedagogice a părinților din perspectiva educației copiilor cu CES, precum și stabilirea unui parteneriat educațional eficient.

Un exemplu de *Program educațional de suport pentru părinții copiilor cu CES* înrolați în grădiniță, este cel elaborat în cadrul CMI care propune următoarea structură [12, pp. 210-212]:

Tabelul 3. Program educațional de suport pentru părinții copiilor cu CES
Date despre program

<i>Grupul de participanți</i>	Părinți ai copiilor cu CES (numărul optim 12-15 participanți)
<i>Perioada de aplicare</i>	
<i>Obiectiv general</i>	Dezvoltarea abilităților parentale de relaționare cu copilul cu dizabilități. Modalități de atingere a obiectivului general: sprijinirea părinților în a înțelege nevoile educaționale speciale ale copiilor; oferirea informațiilor necesare privind dezvoltarea copilului și a potențialului său; exersarea abilităților de relaționare cu copilul în diverse situații; motivarea pentru implicarea în procesul de incluziune educațională și socială.
<i>Obiective specifice</i>	Identificarea cauzelor dificultăților de relaționare cu copiii. Înțelegerea efectelor experiențelor negative în relația copil-părinte asupra personalității copilului. Conștientizarea propriilor atitudini în raport cu copilul cu dizabilități. Identificarea punctelor forte în cunoașterea propriului copil și valorizarea lor. Dezvoltarea sensibilității față de identitatea copilului și problemele cu care se confruntă. Învățarea modalităților optime de relaționare cu copilul cu dizabilități. Învățarea modalităților de gestionare a emoțiilor și de a face față stresului.
<i>Tipul, numărul ședințelor preconizate</i>	Ședințe individuale inițiale (câte 1-3 pentru fiecare părinte) Ședințe de grup (12) Ședințe de coaching (numărul va fi stabilit după caz, în dependență de necesitate)
<i>Timpul alocat fiecărei ședințe</i>	1,5-2 ore

Programul educațional de suport adresat părinților copiilor cu CES este constituit din câteva componente conceptuale, care se referă la:

- Stabilirea dificultăților în exercitarea rolurilor parentale, dar și a resurselor de care dispun și pe care se pot baza în construirea relațiilor cu copiii;
- Informarea părinților privind specificul dezvoltării copilului cu dizabilități, potențialul de care dispune acesta, modalitățile de organizare a interacțiunii cu el pentru asigurarea unei dezvoltări armonioase;
- Dezvoltarea abilităților parentale în construirea relației cu copilul;
- Autocunoașterea părinților pentru o mai bună înțelegere și gestionare a propriilor gânduri, emoții, comportamente.

Strategiile de intervenție utilizate vizează evaluarea unor situații problematice, dezbateră în grup, exerciții de autocunoaștere, experiențe de încurajare, relatarea experiențelor de succes.

Dintre *strategiile comportamentale* pot fi aplicate antrenarea abilităților de relaționare, structurarea zilelor privind relația cu copilul, evaluarea activităților realizate cu succes, expunerea graduală.

Pentru obținerea și consolidarea progresului în relația părintelui cu copilul cu CES a fost selectată metoda de lucru în baza relației de *coaching*, în care specialistul (educatorul / psihologul / logopedul / CDS / kinetoterapeutul) devine mentorul părintelui pe anumite aspecte legate de interacțiunea cu copilul.

Tabelul 4. Structura programului educațional de suport adresat părinților copiilor cu CES

<i>Activitățile din cadrul programului</i>	<i>Modalități de realizare</i>	<i>Responsabil</i>
<i>I. Etapa cunoașterii și asistenței primare în gestionarea problemelor</i>		
Activități de cunoaștere a părinților; de identificare a dificultăților cu care se confruntă, a resurselor interne/externe de care dispune familia; de oferire a asistenței în soluționarea unor probleme, care pot fi gestionate pe moment.	Consiliere individuală (1-3 ședințe per caz).	Psihologul
<i>II. Etapa activităților tematice de informare cu elemente de training</i>		
Sunt părinte al unui copil cu dizabilități: cum sunt eu?	Întâlniri cu diverși specialiști în cadrul activităților de grup.	Psihologul
Eu și familia mea: cum înțelegem dificultățile cu care se confruntă familia care educă copii cu dizabilități.		Psihologul
Stresul parental: învăț să-mi gestionez emoțiile și să fac față stresului.		Psihologul
Eu și copilul meu: învăț să-mi cunosc copilul.		CDS / Educatorul
Eu și copilul meu: învăț să trăiesc bucuria succeselor mici.		CDS / Educatorul
Ce pot face pentru a-mi ajuta copilul să-și dezvolte abilități de autonomie personală?		CDS / Educatorul
Cum fac față dificultăților de comunicare ale copilului?		Logopedul
Ce pot face pentru a-mi ajuta copilul să interacționeze pozitiv cu copiii?		Psihologul / Logopedul
Cum fac față crizelor de comportament ale copilului (managementul comportamentului la copiii mici)?		Psihologul
Ce pot face pentru a susține dezvoltarea fizică a copilului?		Kinetoterapeutul
Eu și familia mea: cum înțelegem dificultățile de relaționare și comunicare în cadrul familiei.		Psihologul
Ce pot face pentru armonizarea comunicării din familie?		Psihologul
Ce pot face pentru a asigura o dezvoltare armonioasă tuturor copiilor din familie sau cum construiesc interacțiunea dintre frați/surori?		Psihologul / CDS
Ședință de totalizare.		
<i>III. Etapa activităților de coaching</i>		
Activități de implicare a părinților în programul educațional al copilului din cadrul grădiniței, în scopul învățării unor modalități de sprijinire a dezvoltării și abilitării copilului pe diverse domenii de dezvoltare.	Implicarea în activitățile individuale/ de grup la care participă copilul; ședințe individuale de coaching, în care se examinează activitățile realizate.	Echipa

Cadrele didactice pot modifica subiectele activităților în dependență de necesitățile, solicitările grupului de părinți. Atunci când subiectul este unul de interes comun mai multe activități pot fi realizate cu implicarea unui grup extins de părinți.

În concluzie putem menționa cu certitudine că cultura pedagogică a părinților se poate forma și dezvolta doar prin intermediul unui parteneriat educațional eficient.

Calitatea educației copiilor cu CES depinde de:

- nivelul culturii pedagogice a părinților;
- potențialul lor intelectual.

Stabilirea și funcționarea unui parteneriat eficient între familie și instituție, va contribui la organizarea și realizarea activităților centrate pe educația copiilor cu CES și la sporirea nivelului culturii pedagogice al părinților.

Referințe bibliografice:

1. BOOTH, A., AINSCOW, M. *Indexul Incluziunii: dezvoltarea procesului de învățare și participare în școli*. Ed. a 3-a. Chișinău: Biotehdesign, 2015. 215 p. ISBN 978-9975-933-72-8.
2. CARA, A. *Implementarea educației incluzive în Republica Moldova*. Studiu de politici publice. Chișinău: Lexon-Prim, 2014. 60 p. ISBN 978-9975-3030-4-0.
3. CRISTEA, S. Cultura pedagogică [online]. In: *Didactica Pro ...*, 2018, nr. 4-5, pp. 110-111 [citat 22.10.2023]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/113-116_14.pdf
4. CUZNEȚOV, L. *Tratat de educație pentru familie. Pedagogia familiei*. Chișinău: Centrul Editorial-poligrafic al USM, 2008. 624 p. ISBN 978-9975-70-717-6.
5. *Dicționarul explicativ al limbii române* [online] [citat 23.10.2023]. Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/cultur%C4%83>
6. DUMINICĂ, S. *Formarea culturii pedagogice a familiei din perspectiva educației de gen a preșcolarilor*. Teză de doctor [online] [citat 22.10.2023]. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2021/57139/stela_duminia_thesis.pdf
7. GORAȘ, M., CEBAN, E., ANDRIȚCHI, V., MOGLAN, N., BRANIȘTE, S., VARTIC, A., DONȚU, V. *Dezvoltarea competențelor profesionale ale cadrelor didactice debutante*. Ghidul metodologic [online]. Chișinău: Lyceum, 2023. 132 p. ISBN 978-9975-3535-8-8 [citat 20.10.2023]. Disponibil: https://mec.gov.md/sites/default/files/24.05.2023_ghidul_profesorului_debutant_final_pt_site-ul_mec.pdf
8. GREMALSCHI, A. *Creșterea rolului părinților și comunităților în guvernarea educației: Studii de politici educaționale*. Chișinău, 2017. 92 p. ISBN 978-9975-139-41-0.
9. GORGAN, A.-M. *Rolul familiei și al grădiniței în dezvoltarea personalității preșcolarului cu CES* [online] [citat 18.10.2023]. Disponibil: <https://eduaccess.ro/en/resources/rolul-familiei-i-al-grdiniei-n-dezvoltarea-personalității-precolarului-cu-ces/document/930/preview>
10. RADU, I.D. *Ghid pentru cadrele didactice de sprijin / itinerante pentru cei care se ocupă de integrarea copiilor cu CES în școala de masă*. Brașov, 2005.
11. SACALIUC, N. *Bazele educației timpurii*. Suport de curs [online] [citat 18.10.2023]. Disponibil: http://dspace.usarb.md:8080/jspui/bitstream/123456789/4997/1/Sacaliuc_Bazele_ed._timpurii.pdf
12. VASIAN, T., BULAT, G., EFTODI, A. *Educație incluzivă timpurie*: Ghid metodologic [online]. Chișinău, 2020. 224 p. ISBN 978-9975-56-814-2 [citat 18.10.2023]. Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/ghid_educatie_incluziva_timpurie.pdf
13. VRĂȘMAȘ, E. *Intervenția socio-educatională ca sprijin pentru părinți*. București: Aramis, 2008. 256 p. ISBN 9789736795312.